

SBM 785, Ørstedesvej, Stilling

Bygherrerapport

Stilling Sogn, Hjelmslev Herred, tidl. Skanderborg Amt. Sted. Nr.16.02.09. Sb.nr. 24

I forbindelse med Skanderborg Kommunes udstykning af et erhvervsområde i Stilling (lokalplan nr. 132, 2004) foretog Skanderborg Museum, i december 2004, en arkæologisk forundersøgelse af dele af det berørte område. Ved forundersøgelsen blev der afdækket anlægsspor i form af stolpehuller, gruber og en mulig grav. Det blev vurderet, at en del af området skulle undersøges yderligere ved en systematisk udgravning. Den systematiske udgravning foregik i januar 2006. Yderligere mindre undersøgelser blev foretaget i maj 2006. Der blev gjort fund af anlægsspor, antageligt fra yngre romersk jernalder (ca. 150-375 e. Kr.), bestående af stolpehuller, enkelte gruber og en mulig grav med fund af en jernkam. På tværs af feltet blev der desuden fundet mulige agerrender fra middelalder eller nyere tid (ca. 1100-1800 e. Kr.). På side 9 er der en tidstavle der tydeliggør de forskellige perioder i forhold til hinanden. Daglig leder Rikke Isler, Skanderborg Museum, januar 2006

SKANDERBORG MUSEUM

Bygherre og øvrige samarbejdsparter

Den arkæologiske undersøgelse blev finansieret af Entreprenørfirmaet A. Enggaard A/S.

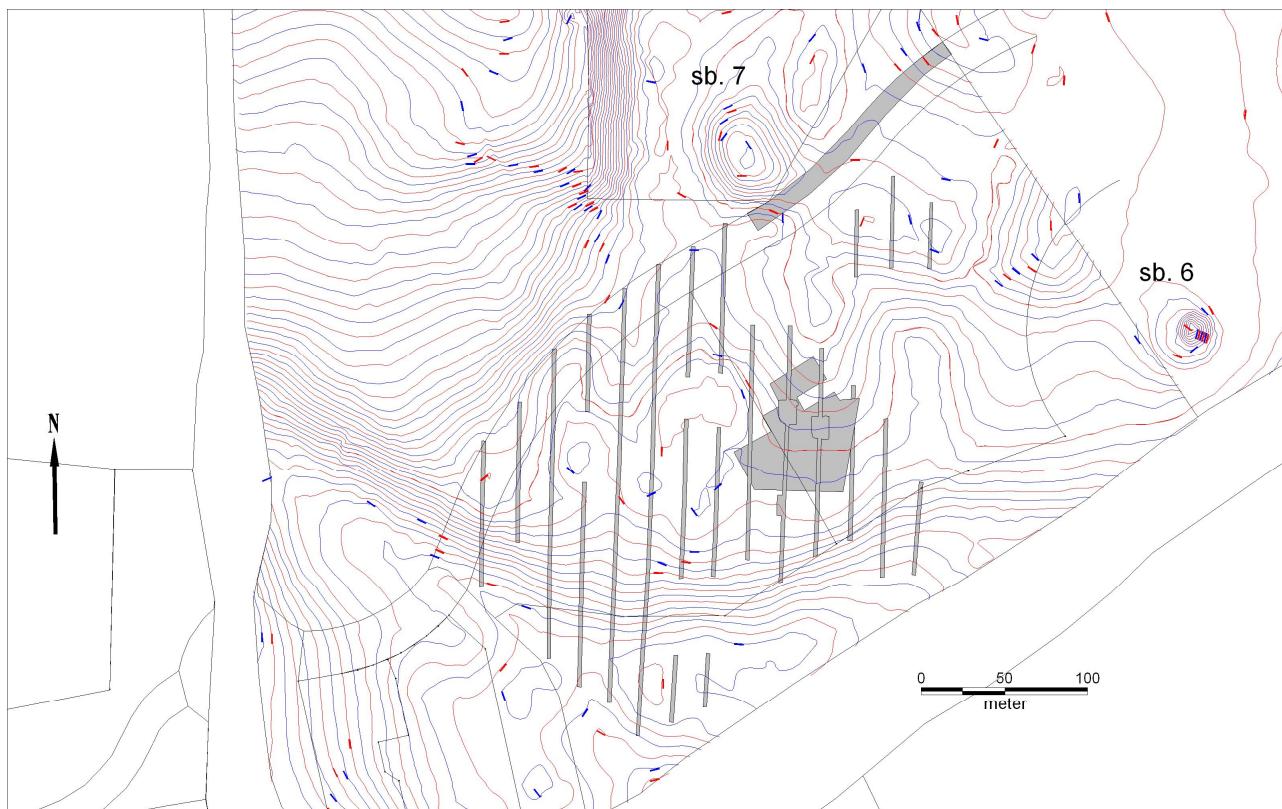
Udgravningen og det efterfølgende bearbejdning af materialet blev udført af stud.mag. Karina Kristensen, stud.mag. Peter Jensen, arkæolog Dorthe Tøfting og arkæolog Kim B. Jessen med arkæolog Rikke Isler som daglig leder, alle ansat ved Skanderborg Museum. Den øvrige sagsbehandling blev foretaget af museumsinspektør Helle Reinholdt og arkæolog Egvind Hertz, Skanderborg Museum.

Maskinkraften blev leveret af Murer og Entreprenørfirma Ole Sommer A/S, Virring, Skanderborg. Ved udgravningen i maj blev maskinkraften stillet til rådighed af bygherre A. Enggaard A/S, entreprenør- og byggefirma, Åbyhøj.

Landskabet og fortidsminderne

Det berørte område ligger i forlængelse af Ørstedsvvej i Stilling, umiddelbart nord for motorvej E45 ved afkørsel 51. Før anlægsarbejdet henlå hele arealet i landbrugsjord, dog med brakmark i det nordøstlige hjørne.

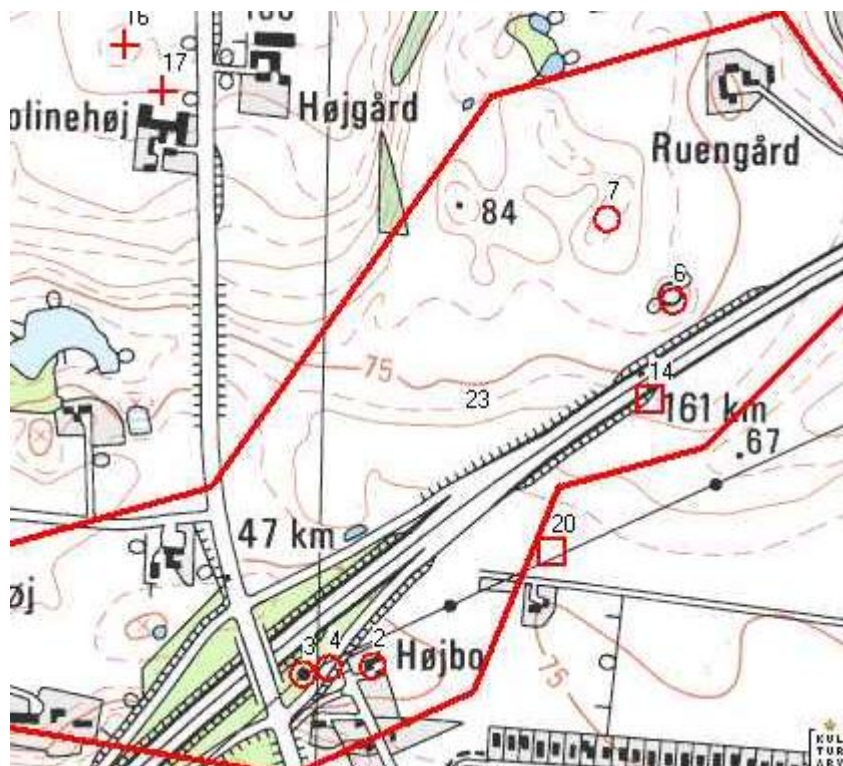
Det egentlige udgravningsfelt ligger på et plateaulignende bakkedrag, der er forholdsvist plant og højtliggende i forhold til det omkringliggende terræn. Plateauet har en svag hældning mod syd. Det omkringliggende terræn er mod vest og nordøst et stærkt kuperet morænelandskab. Umiddelbart nord for den planlagte vej er der registreret en gravhøj sb. 7.

På kortet ses området med højdekurver, søgegrøfterne og de øvrige udgravede områder.

Tidligere undersøgelser i nærområdet

I nærområdet er der tidligere foretaget enkelte arkæologiske undersøgelser. På kortet nedenfor ses, markeret med rødt, de tidligere udgravninger samt kendte og fredede anlæg. Det drejer sig om gravhøje, jordfæstegrave og hustomter fra især jernalderen. Syd for motorvejen er der undersøgt dele af en hustomt fra ældre germansk jernalder (sb.14). I den østlige del af erhvervsområdet er der registreret 2 gravhøje sb. 6 og sb.7, hvoraf sb. 6 er fredet. Nordvest for området er der udgravet rige grave fra ældre jernalder (sb. 16 og 17), som indeholdt bl.a. guldringe, bronzekar, drikkehornsbeslag samt fibler af bronze og sølv. Desuden er der syd for arealet fundet grave med rige fund fra jernalderen ved "Stilling Trehøje". (sb. 2-4). Fra gravhøj sb. 3 stammer et kendt glasbæger med den græske indskrift "Drik og du vil leve skønt".

Undersøgelsens resultater

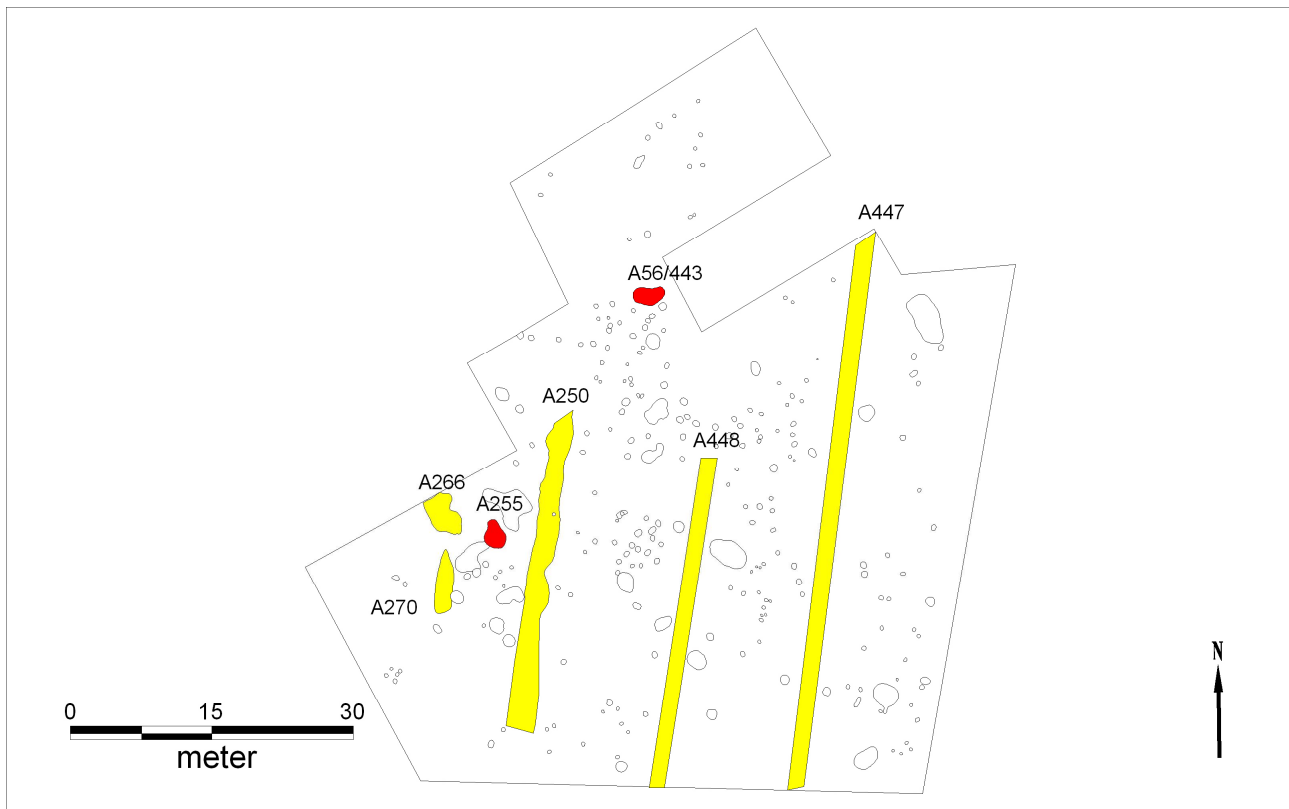
Ved udgravningen blev der undersøgt et areal på ca. 3565 m og registreret 292 anlæg dvs. stolpehuller, affaldsgruber, kogestensgruber, gruber med ukendt funktion, recente anlæg, ubestemmelige nedgravninger og naturlige variationer i undergrunden, A160-A452.

Genstandsfundene blev registreret med 17 X-nr. med flere genstande pr. nummer, X40-X57. Der blev i alt tegnet 44 tegninger med pantograf og enkelte med målebånd og tommestok, T30-T74 og 13 tegninger med beskrivelse af anlæg og deres profilsnit, PFT15-PFT28. Nummereringen er fortsat fra prøvegravningen derfor de høje startnumre.

Oldtidslevnene

Ved undersøgelsen viste det sig at oldtidslevnene ikke var så godt bevaret som først antaget. Der blev fundet enkelte aktivitets- og bebyggelsesspor, i form af meget tydelige til knapt så tydelige stolpehuller, mindre affaldsgruber og enkelte kogestensgruber samt to mulige grave. Der kunne ikke ud fra stolpehullerne udskilles egentlige huse eller hegn. På tegningen nedenfor er alle de fundne anlæg markeret, de mest interessante er farvet.

Nedenfor vil kun de relevante og mest interessante anlæg blive beskrevet. Yderligere beskrivelse af anlæggene fundet i udgravningen kan læses i udgravningsberetningen, som findes på Skanderborg Museum.

Oversigtstegning af hovedfeltets anlæg. De lange smalle aftegninger er de formodede agerrender.

Yngre romersk jernalder, ca. 150 – 375 e. Kr.

Enkelte af aktivitetssporene kan dateres til jernalder og enkelte til yngre romersk jernalder på baggrund af keramikken og andre genstande fundet i anlæggene. Dog peger den ringe mængde af keramikfund i gruberne i retningen af, at anlæggene som en helhed skal dateres til yngre romersk jernalder.

Anlægget A56/443, se tegningen ovenfor, blev i forbindelse med forundersøgelsen anset for at være en grav, på grund af drejekværnene og de øvrige sten, der stod langs kanten af anlægget. Det viste sig ved nærmere undersøgelse at være en ikke så dyb og meget uregelmæssig nedgravning uden yderligere genstandsfund. Det står derfor hen i det uvisse om anlægget er resterne af en grav eller er en almindelig affaldsgrube.

Anlæg A255, se tegningen ovenfor, bestod af en 35 cm dyb nedgravning, relativt fladbundet med let skrånende sider. I anlægget blev der fundet et stykke metal og flere keramikskår. Metallet blev sendt til konservering og viste sig at være en kam af jern. Kammen skal formodentlig dateres til yngre romersk jernalderen. Keramikken fundet i anlægget kunne ikke dateres nærmere end til jernalderen.

Det er usikkert om der er tale om en egentlig grav. Anlægget er relativt fladbundet og fundet af en kam peger i retningen af en grav. Men resten af anlægget er uregelmæssigt og tyder ikke på, at det har været en grav. Der kan dog være tale om en forstyrret og/eller meget dårligt bevaret grav. Men alene fundet af en jernkam gør anlægget meget interessant.

Middelalder - nyere tid, ca. 1100 – 1800 e. Kr.

På tværs af feltet i nord-sydlig retning ses fire helt eller delvist synlige grøftlignende mørke aftegninger (markeret med gult på tegningen side 5). Disse aftegninger er antageligt agerrender fra middelalderen eller nyere tid. De ligger med ca. 12-14 meters afstand til hinanden og er 1,5-2,5 meter bredde og ca. 30 cm dybe. Agerrenderne er opstået i forbindelse med højryggede agre og er den fuge der har ligget mellem to agre.

De højryggede agre blev brugt som almindeligt dyrkningsmetode fra middelalderen og frem til 1800-tallet.

Genstande

Der blev i forbindelse med udgravningen fundet enkelte genstande, hovedsageligt keramik.

Keramikken bestod af enkelte potteskår med beklaskning og enkelte randskår, som dog ikke var karakteristiske nok til, at datere fundet nærmere end til jernalderen. Dog kan mængden, som nævnt, give et fingerpeg om, at anlæggene stammer fra den yngre jernalder, måske yngre romersk jernalder. Drejekværnene og jernkammen dateres begge til yngre romersk jernalder.

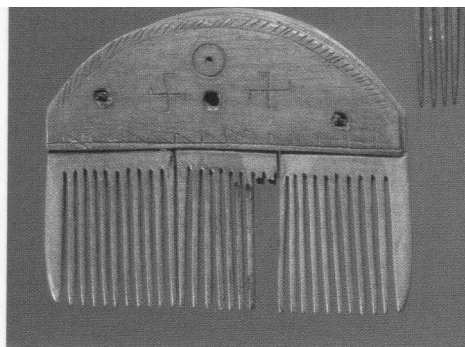
Kammen der ses under udgravning nedenfor havde en buet ryg, nærmest halvcirkelformet.

Tænderne var kun bevaret øverst oppe, nær ryggen. Konserveringen af kammen er endnu ikke afsluttet og det har ikke været muligt at få et mere detaljeret foto af kammen.

Kammen under frilæggelsen.

Kammen fundet ved udgravningen har haft samme facon som på billedet nedenfor. Kammen på billedet er dog af ben. Dateringen af lignende kamme, der i øvrigt ikke ses så mange af, fundet på bl.a. Djursland og Fyn er yngre romersk jernalder.

Fra Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f. Kr. - 400 e. Kr. Gyldendals Forlag 2003, side 535.

Konklusion

Selvom der som nævnt ikke kan påvises huse eller hegn, er der dog stadig tale om tydelig spor af menneskelig aktivitet, der kan have flere tolkningsmuligheder. Anlæggene kan være udkanten af en egentlig bebyggelse med tilhørende begravelse, hvis udstrækningen og eksakte beliggenhed er ukendt. Men der kan også være tale om bebyggelsesspor der er så dårligt bevaret, at det ikke er muligt at udskille husene og andre konstruktioner.

Forklaringen på de mulige graves tvetydighed kan være, at de er blevet forstyrret af markarbejde el. lignende, i så høj grad, at man ikke længere med sikkerhed kan sige hvad det har været. Dateringen af anlæggene på baggrund af keramikfundene og andre genstande regnes for at være yngre romersk jernalder.

Trods oldtidslevnernes dårlige bevaring er resultatet af undersøgelsen dog endnu en vigtig brik til forståelsen af Østjyllands og til dels Danmarks kulturhistorie. Sammen med de tidligere fund fra området tyder det på, at der i jernalderen fra førromersk jernalder til ældre germansk jernalder har været aktivitet i nærområdet. Hvorvidt denne aktivitet er foregået i større sammenhængende perioder eller mindre perioder på få årtier vides ikke.

Dette er med til at vise jernalderfolkets udbredelse i Østjylland og Danmark og er derved med til at gøre forståelsen for oldtidens mennesker større.

Desuden viser udgravningen, at området har været dyrket i løbet af en kortere eller længere periode mellem middelalderen og 1800-tallet, hvor man gjorde brug af de højryggede agre som dyrkningsform.

Fremtidigt arbejde

Området der er berørt af anlægsarbejdet anses for at være færdig udgravet og er hermed frigivet til bygge- og anlægsarbejdet.

Data

Skanderborg Museums journalnummer: SBM 785

Lokalitet: Ørstedvej, Stilling (Engaard)

Sogn: Stilling

Stednummer: 16.02.09.

Kulturarvsstyrelsens journalnummer: For 2003-2123-0465

Dokumentationsmaterialet fra udgravningen, bestående af beretning, gravebog, plantegninger, fund og billeder opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, Skanderborg, hvor det efter anmodning kan forevises.

Skanderborg Museum juli 2006

Rikke Isler
Arkæolog

Tidstavle

år	periode		
1660	Nyere tid		Historisk tid Historical Times
1536	Renaissance		
	Middelalder	Senmiddelalder Højmiddelalder Tidlig middelalder	
1050			
	Vikingetid	yngre ældre	Jernalder Iron Age
775/800			
	Germansk jernalder	yngre ældre	
375	Romersk jernalder	yngre ældre	
0			
	Førromersk (keltisk) jernalder	III II I	Bronzealder Bronze Age
500			
	Yngre bronzealder	VI V IV	
1100			
	Ældre bronzealder	III II I	
1700			Neolitikum Neolithic Yngre stenalder
	Dolktid / Senneolitikum (SN)	C B A	
2350			
	Stridsøksekultur/ Enkelgravskultur/ Mellemlneolitikum B (MN B)	Overgravstid Bundgravstid Undergravstid	
2800			
	Jættestuetid/ Tragtbægerkultur/ Mellemlneolitikum A (MN A)	V III/IV II I	Ceramisk kultur
3300			
	Dyssetid/Fuchsberg/ Tragtbægerkultur (TRB)/ Tidlig neolitikum (TN)	C B A	Mesolitikum Mesolithic Eldre stenalder
3900			
	Ertebøllekultur	yngre ældre	
5400			
	Kongemosekultur	yngre ældre	
6400			Palæolitikum Late Palaeolithic
	Maglemosekultur		
9600	Ahrensburgkultur		
10900		Yngre Dryas	
	Brommekultur	Allerød	
12000	Federmesserkultur		yngre ældre
12700	Hamburgkultur	Bølling	

Fra: Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000. Det Arkæologiske Nævn, København 2001, s. 124.